

Történelmi játékok

Mezei Éva

1972-től – az iskola vezetőjének jóvoltából – módomban van a XV. kerületi Bogánics utcai általános iskolában különböző kísérleteket, tréningeket folytatni annak megállapítására, vajon milyen változásokat okoznak a gyerek személyiségének formálásában a dramatikus és szociojátékok, az improvizációk, a rendszeres ének- és mozgásfoglalkozások, valamint az ezekhez kapcsolódó egyéb módszerek.

Az angliai iskolákban látott „drama teaching”, és az improvizációs órák sugallták a gondolatot: meg kellene próbálni az ingerszegény környezetből jött gyerekeknek a dramatikus-improvizációs játékokkal segítséget nyújtani. Ezek egyrészt nem verbális kifejezési lehetőségek, így sikerhez juthatnak, másrészt felfokozott érzelmi ingereket és gazdag motivációt teremhetnek az iskolai környezeten belül is. Megerősítette ezt az elképzelést a magyar ének-zenepedagógia minden eredménye (lásd Kokas Klára képességfejlesztési tevékenysége), valamint a nemzetközi pedagógiai szakirodalomban az utóbbi években megnövekedett érdeklődés a játékos és érzékszervi-mozgásos formák iránt.

Az elmúlt évek alatt szerzett tapasztalatok viszont megváltoztatták a kísérlet irányát és tartalmát. Ma már a tréningek nemcsak ingerszegény háttérű gyerekekre, hanem egész osztályokra, sőt nemcsak egyes képességek (beszédkészség, mozgáskoordináció, fellépési biztonság, fantázia) fejlesztésére irányulnak, hanem a gyerekek általános gondolkodásbeli kreativitásának felkeltésére és fokozására is kiterjednek.

Éppen 10 évvel ezelőtt írtam le a fentieket. Az azóta eltelt idő nagy változásokat hozott. Az akkor egyedinek, különlegesnek számító próbálkozás ma már történelmi epizód. A drámai-színházi játékok polgárjogot nyertek – ha nem is túlságosan elterjedtek – mind az iskolában, mind a művelődés oldottabb berkeiben. A módszereket tanfolyamokon tanítják, kötetre rúg a leírásuk. Az angol szakirodalom legjavát lefordították. Én pedig újra visszatértem a szívemnek legkedvesebbek, a szociálisan hátrányos helyzetű gyerekek fejlesztéséhez. Meggyőződtem arról, hogy ezek a játékok – ha első osztálytól kezdve gyakorolják – a nehezen beszélők és az osztály periferiájára szorultak számára jelenthetik az oly nagyon nélkülözött sikerélményt. Azt is megtanultam, hogy „csapat” nélkül nem lehet eredményesen dolgozni. Egy ember, ha mégoly lelkes, sem elég arra, hogy megbízhatóan és feleleveníthetően mély nyomokat hagyjon maga után. De ez később történt.

Negyedikeseikkel kezdtem el a gyakorlatokat, de az első év végéig mutatkozó eredmények, különösen a gyerekek lelkesedése és érdeklődése arra indította az igazgatónőt, hogy felajánlja: folytassam a munkát az ötödikben is. Ebben az osztályban komplex módon tanulják a magyar történelmet. Leghasznosabbnak azt találta, hogy a játékok a jövőben ehhez az integrált tárgyhoz kapcsolódjanak, és azt egészítsék ki kultúr-történelmi vonatkozásokkal.

A tankönyv, valamint a *Régen volt, hogy is volt* című történelmi olvasókönyv elolvasása néhány, meglehetősen nehéz kérdés elé állított. Vajon megértik-e a 10-11 évesek az *osztály* fogalmát, képesek-e az osztályharcok bonyolultságát a legkevésbé is áttekinteni, és ennek alapján az eseményekről valós képet kialakítani? Nem marad-e bemagolandó szöveg számukra az érdekes, színes, mesés ő- és ókor? Megértik vagy megérzik-e az emberiség történelméből – mint egységes időfolyamatnak rájuk is ható – jelenünk minden pillanatában ott munkálkodó erejét? Feltűnő hiánynak tartottam a szinkronitás elhanyagolását. Úgy gondoltam – *ma már egyáltalán nem vagyok biztos abban, hogy jól* –, hogy ebben a három irányban segíthetek kiegészíteni a történelemórák anyagát, nem elhanyagolva emellett a kultúrtörténelmi penzumot.

Az improvizációs játékok igen gondos előkészítést igényelnek. A látszólagos spontaneitás a merev óravezetésnél rugalmasabb gondolkozást, biztosabb anyagismeretet követel. Ennél is nagyobb jelentősége van az első időszakban a megfelelő játéktér megteremtésének. Való igaz, hogy jó hangulatban, jó előkészítés alapján, akár a padokban, a padok tetején vagy a padközökben is eljátszadozhatunk, de igazi hatás – játékosokra és nézőkre egyaránt – csak akkor születik, ha rálátás van, ha van olyan tér, ahol „valaki keresztülmegy, valaki más pedig figyel, mert mindössze ennyi kell ahhoz, hogy színház keletkezzék” (*Brook*).

Az angol iskolák több évtizedes tapasztalatát a magam gyakorlata is bizonyította: gyerekek spontán mozgásához a kör alakú, vagy az ahhoz hasonló térforma alkalmazkodik a legjobban. Ennek a térnek je-

lentősége van az alkotó közérzet megteremtésében is: a tanulás, tehát zömmel a hallgatás és a gondolati cselekvés asszociációját keltő ülésrend helyét egy más, a testi cselekvés asszociációját kiváltó játéktér foglalja el.

A tankönyv – mint a tanterv – nem egyforma súllyal foglalkozik a tárgyalt anyag minden részletével. Számomra is adódtak csomópontok. Úgy gondoltam, hogy az ősember története, a görög demokrácia és a magyar államalapítás (ez utóbbi csak a kísérleti integráció miatt került az ötödikes anyagba) követel több időt és lényegesen motiváltabb játékformákat. Igen jelentős az őskor és az ókor történetének a tételes valóságok kialakulására vonatkozó része, amelyet a tanterv és a tankönyv – véleményem szerint – egyaránt féltéken, és nem a kérdés aktuális fontosságának megfelelően tárgyal. Ezzel a gyerek – koránál fogva – mesés-misztikus világszemléletébe való okos és hatásos beavatkozást mulasztja el. Emellett az általános műveltség egyik fontos tartozéka is veszendőbe megy. Hisz hogyan lehet majd e nélkül középkori irodalmat, zenét tanítani, vagy akár Michelangelo Dávidjáról beszélni?⁴

Az első órák az ősközösséggel foglalkoztak. Példaként lássuk a legelsőt – vázlatával együtt.

1. Az asztalok és a székek szétrakása, a játéktér kialakítása. Ennek a szükséges tér megteremtésén kívül az is célja, hogy a gyerekek fizikailag mozgásba lendüljenek, ne üldögéljenek várakozva, hanem gyorsan – és ne csendben – használják kezüket-lábukat, feloldódjanak, majd a földre üléstől meglepődjenek. Ez az érzelmi előkészítéshez szükséges sokkhatás.

Ezek a sorok egy kezdő nagyfokú naivitásáról tanúskodnak. Az, hogy egy szabad tér szélén körben ülve jobb játszani, mint padsorokban szorongva, elég természetes. Az azonban már nem igaz, hogy a földre ültetés sokkhatást okoz, és főleg az nem igaz, hogy annyiféle hókuszpókusznak kell alávetni a gyerekeket, hogy a „receptio” állapotából kiszakítsuk őket. Kiszakadnak azok igen gyorsan, inkább a visszavitel okoz problémát. Ma már kínosnak érzem, mikor egy-egy foglalkozás végétével megkérdezik tőlem: te először találkoztál ezekkel a gyerekekkel? Hogyan tudtad így feloldani őket? Kínos és mulatságos helyzet, ami arra vall, hogy az illetőnek soha semmilyen kapcsolata nem volt gyerekekkel. Különböznék tudná, hogy a gyerekek, különösen ha frissen megismert „új” emberről van szó, egy jó szóra is készségesen, „boldogan” oldódnak. Mindenben benne vannak, ami játék, még a munkában is, ha ez játéknak tűnik. Éppen fordítva van a baj. Ha megérik a játékról, hogy az bizony (néha) munka is, nem egyszer rendetlenkedni, rosszkodni kezdenek. Igyekeznek újból játékká kényszeríteni a feladatot. Mindezt az elkövetkező évek során tanultam meg. A történelemórákon még – mivel nem tudtam, hogy fölösleges – ragaszkodtam az „érzelmi felhangoláshoz”.

2. A gyakorlati órán készített szerszámok bemutatása sikerélményt nyújtott, és újabb mozgási lehetőséget adott. A szerszámok egy része majd a játékokban is szerepet fog kapni.

3. Az improvizációs játék előkészítése, megalapozása. Az improvizáció akkor jó, ha annyira előkészített, hogy menet közben már nem kell beavatkozni. Az előkészítés mindenekelőtt kérdésekkel, gyors iramú, pergetett dialógusokkal történik. A kérdések egy része meglepő, szokatlan gondolatokra ingerlő, más része fizikai cselekvési lehetőségekkel kapcsolatos. Például: Hány órákor kelt az ősember? Mit csinált ébredés után? Mit evett? Mit csináltak az ősasszonyok? Hogyan volt berendezve a barlangjuk? E kérdések kigondolását az is motiválta, hogy a gyerekek otthonról hozott paradicsomi vagy Rousseau-ian nosztalgikus képzeteit a lehető legdrasztikusabban elhessentsem. Az óra és a játék központi gondolata, hogy a gyerekek ismerjék fel az emberré válás folyamatának szépségét és nehézségét, a civilizáció és a kultúra hosszú és befejezetlen útját. Mindamellett a kérdések a „nagy” játéknak is kellő előkészítést biztosítanak. Címe: Egy nap az ősember barlangjában.

Mit énekelt az ősember? Miért énekelt: örömeiben, bánatában? Miről énekelt? Táncolt-e az ősgyerek? Mivel cicomázta magát az ősasszony? Ezeket a kérdéseket kultúrtörténeti cézzal tettem fel, de tudtam, hogy az improvizációba is beépíthetők. A gyors és tömeges válasz kényszere minden lehetséges gondola-

⁴ A már említett DPM 2. számbeli közlésnél – szerkesztői beavatkozás eredményeként – innen kezdve hiányzik Mezei írásából egy méretes szövegrész (1356 szó, 8715 karakter). Éppen annak ismertetése, hogy mi történt az órán, vagyis a fentiekben közölt óravázlat maradt ki. (K. L.)

tot kimondat majd a gyerekekkel, az énekekre és a táncra való hivatkozás lehetőséget ad apró, megmozgató és előkészítő játékokra.

4. A játék bonyolítása. Eljátsszuk, mivel foglalkoznak; dolgoznak, főznek, esznek, tetvéskednek, vadászatról jönnek, beteget ápolnak stb. Spontán jelentkezés alapján történő szereposztás, önálló térelrendezés. Ezen az órán igen sok vendég lévén, az első pont végrehajtása nem volt elég sikeres. A gyerekek feszélyezettek maradtak, nem mertek például a földre ülni. A második pont valamelyes oldódást jelentett, a manuálisan végzett munka, késztermék öröme. Csak a harmadik pont feladatainak megoldása sikerült, de az a vártnál jobban. A körben ülő gyerekek minden gátlástól megszabadulva, egymással versengve szerepeltek. A válaszokat közvetlenül az órák után munkanaplómba írtam le; hitelesek és torzítatlanok.

Hánykor kelt az őseember? *Korán, mert éhes volt. Későn, mert addig aludt, amíg akart. Amikor a nap kelt. Korán, mert korán feküdt.* Miért feküdt korán? *Mert félt a sötétől.* Hát még mitől félt? *Villámtól, mennydörgéstől, vihartól...* Mit csinált ébredés után? *Kitakarította a barlangját.* Mi volt a barlangjában? *Kőasztal, medvebőrök, fatöngök ... Szekrény vagy láda? (Nagy nevetés.) Nem, nem volt mit beletenni, nem volt ruhája.* Csak egy szál bőr volt rajta. *Sose váltott ruhát? Sose.* Megtermett benne a tetű? *Meg, meg más bogár is.* (Nevetés.) Rossz volt neki az a bűdös barlang, ugye? *Igen.* Miért bűdös? *No, miért bűdös? Mert mind ott laktak, rakáson.* Ott is főztek? *Ott.* És ott vécéztek is? (Nevetés.) Mit főztek? *(Tananyagból tudott, pontos, jó válaszok.)* Húst hogyan szerzett? *Vadászott.* Mivel? Láttuk a szerszámokat, hogyan csinálta őket! *Pattintotta, csiszolta.* Hogyan kell azt, mutassátok! *(Valamennyien mutatják, nagyon elevenen.)* És a gyerekek mit csináltak? *Gyűjtögették a magvakat. Gyümölcsöt szedtek, hazahúzták az állat tetemét (nagy hangzavar, félig mondják, félig játsszák).* Mit csináltak az asszonyok? *Gyűjtögettek, főztek. Ebédet csináltak. (Hozzák a maguk által készített agyagedényeket.)* Énekelt-e munka közben az őseember? *Nem, rosszkedvű volt, mert dolgoznia kellett.* Tévedtek, énekelt, munkadalt! Tudtok-e munkadalt? *Nem.* Dehogynem! Ki nem hallotta közületek azt, hogy hó-rukk? Ez munkadal, és arra való, hogy egy csoport egyszerre tudjon emelni vagy tolni. *(Közben gesztikulálás, mozgás, maguknak mondják: hó-rukk.)* Képzeljünk el egy csapdába ejtett állatot, ragadjuk meg, és énekeljünk neki egy jó hórukkot, húzzuk el a barlanghoz. Mit fogtunk, mamutot? Megfoglaljuk, elvisszük? *Jó, foglaljuk! (Kiabálják, felugrálhatnak, nekigyürkőznek, hórukkoznak. Teljes improvizáció.)* Hogyan táncolnak az őseemberek? *(Nem magyaráznak, zajongva, ugrálva mutatják, táncolnak.)*

A negyedik pont hangulati előkészítéseként a lármás, élénk mozgás után egy kis csönd szükséges. Még a negyedik osztályban megtanult módszer szerint némán számoljuk a pulzusunkat. A játék lebonyolítása a vártnál gyengébb volt. Azt hittem, elegendő annak az általános megbeszélése, hogy mi minden történhet ott a barlangban. A rögtönzés majd kialakul magától is. Ez bizonyos fokig igaz, az aktívak azonnal találtak maguknak tennivalót: főztek, beteget ápoltak, magtörést utánoztak, aludtak. Kis csoportok alakultak körülöttük, barátaik, játszópajtásaik társultak hozzájuk. Néhány fiú olyan lelkesen játszott, hogy az udvarból hozott kövek pattintásával majdnem szétzúzta az osztályt. Ugyanakkor a fantáziátlanabbak és a bátortalanabbak semmit sem csináltak. Unatkozva üldögéltek a földön, és próbáltak valami elfoglaltságot keresni. Korai óra lévén, elégedetlenkedtem, és viszonylag hamar befejeztem a játékot. Később beláttam, hogy a kis csoportok elevensége, aktivitása igen nagy erő. A gyerekek, ha nézelődnek és figyelnek egymásra, egyáltalán nem biztos, hogy unatkoznak. A számomra primitív, vagy akár nem is észrevehető benső foglalatosságok ilyenkor is lekötik és szórakoztatják őket.

A következő téma Egyiptom volt. A képzőművészetet állítottam a játékok középpontjába.

Mialatt az osztály szétrakodott, elővettem a magammal vitt jelmezeket: a fehér kígyót – az egyiptomi királyok szokásos fejékét –, egy nagy, négyszögletes vászonkendőt, valamint fekete és kék szemceruzát. Egy kisfiút öltöztettem a stólából csavart ágyékkötőbe és körgallérba, egy kislány fején egyiptomi módra megkötöttem a kendőt, rátettem az ureuszt, és mindkettőjük szemét kifestettem. A szokásos gyors kérdés-sorozattal eljutottam oda, hogy kimondják: az egyiptomi ábrázolásokon furcsa tartású embereket látunk. Ekkor, a felöltöztetett kisfiút a katedra tetejére állítottam, és elmagyaráztam a rajta legjellemzőbb felületek szerinti ábrázolás törvényét. Ezután tárlatlátogatást rendeztünk. A gyerekek szobrokként ültek, míg engem egy kisfiú kalauzolt, és magyarázta a szobrok jelentését. Később elmeséltem Ozirisz történetét, megnéztük Ízisz képét, karján a gyermek Hóruszal, és megállapítottuk, mennyire hasonlít a madonnához, csak – mint a gyerekek mondták – nincs karika a feje fölött.

Csak ez után az óra után ismertem fel világosan, hogy a foglalkozásokat megszerkesztett alkotásként kell felfognom. Egy téma feldolgozásának hatáselemeit, úgy hiszem, minden tanár ismeri gyakorlatból, de talán nem jut eszébe elméletileg megvizsgálni, hogy amit tesz, milyen törvényszerűségeknek engedelmeskedve teszi. Pedig a diák, a gyerek minden órán néző és hallgató, éppúgy érvényesek rá a befogadás szabályai, mint bármilyen más közönségre.

A legjobb esetet véve alapul a befogadó önként, oldottan, de érdeklődve várja a művet (illetve információt). Az első hatás teljes személyiségében meg kell, hogy ragadja, csak azután részletezheti, variálhatja az alkotó tanár az egyes elemeket. Ha a hangulati-érzelmi töltés elég nagy, tétovázás nélkül térhet rá az értelmileg fontos közlésekre, gondot fordítva arra, hogy test és idegrendszer lehetőleg nyugalomban legyen. Mikor azután az értelmi kifáradás pillanatai következnek be, újból és újból fel kell rázni az érzelmeket, humoros-patetikus, bensőséges-elidegenítő motívumok között lebegtetve azokat.

Úgy gondolom, érdemes megjegyezni: nem elvárható, hogy minden pedagógus minden óráját újra meg újra megalkossa. Az én szerencsém az volt, hogy kéthetenként egyszer kellett egy 2 órás foglalkozást vezetnem. Esztelenül sokat, heti nyolc órát készültem egy-egy órára. Soha egyetlen tanárnak sincs erre ennyi ideje. Mégse lenne haszontalan, ha egyszer-egyszer a hatásmechanizmusokra építve készítené el a tanár-tanító órájának vázlatát, menetét. Legalább a nagyon fontos témák indításánál, összegezésénél elengedhetetlennek tartanám.

Ennek alapján kerestem ki az illusztrációként használt zenei és irodalmi betéteket is, arra törekedve, hogy minél mozgalmasabbak, vonzóbbak, produkcióra serkentők legyenek. A hatásos és jó műsorszerkesztés kötelezettségével válogattam ki a játékok alapjául szolgáló irodalmi anyagot is, ami most már – a görög történelemtől lévén szó – bőségesen állt rendelkezésemre.

A játékgyakorlatok első percétől kezdve rendkívül fontosnak tartottam, hogy a munkásgyerekek – az osztály 80 százaléka – kultúrtörténetileg olyan mélységű és jelentőségű információt kapjanak, amellyel majd a gimnáziumban is megállhatják a helyüket. A klasszikus műveltség és ezzel egy bizonyos jelrendszer hiánya sok-sok „F”-es gyerekek okozott már rossz közérzetet. Mégsem vállalkozhattam arra, hogy mindazt, amit egy gazdag könyvtárral rendelkező értelmiségi család gyereke a klasszikus ókorról megtudhat, ők néhány óra alatt pótolják. A kor építészete és szobrászata tankönyvünkben szerepel, úgy tűnt, a dráma és a színház – e két jellegzetesen athéni találmány – megismertetése járhat a legnagyobb haszonnal. A közéletiség, a görög polgár társadalmi aktivitása lett az óra lényege, a „műsor” eszmei mondanivalója. Ez alkalommal a csúcspont az volt, amikor „osztrakizmoszt”, cserépszavazást tartottunk, és gyakoroltuk a demokráciát. Ez a szavazás azonban nem történhetett mondvacsinált, jelentéktelen ügy fölött, mert a személyes dönteni tudásról és a társadalmi felelősségről volt szó, és nem szavazási játszadozásról.

Ebből a szempontból kiindulva szinte visszafelé szerkesztődött meg az óra menete. A polgár felelőségéről, az ember öntudatáról szóló dráma kívánczított a főgondolathoz. Így az Antigoné lett az improvizáció alapja. Ha mű árnyalt motivációját, lélektani mélységeit nem is értik meg világosan, de a konfliktus megragadja és elgondolkoztatja őket, tehát feltehetem a kérdést: mit tennének Antigoné helyében? Sőt, talán megszavazhatják, ki igenli, ki tagadja Antigoné esztelenül merész tettét, és ez majd valóságos tartalmat ad a cserépszavazásnak. Úgy gondoltam, nagyobb érdeklődést kelthetek Antigoné személye iránt, ha pontosan és részletesen ismertetem az előzményeket és a család bonyolult krimihistóriáját.

A Labdakidák történetét egyfolytában meséltem végig: volt egyszer Thébában egy Laiosz nevű király, a feleségét Iokaszténak hívták. Sokáig nem volt gyerekük, míg egy napon kisfiúk született, de jaj, azt jósták róla, hogy felnöve megöli apját, és anyját veszi feleségül. Ezért a király úgy határozott, hogy a kisfiút az erdei vadak martalékaul adja. Szolgája azonban stb. Az Oidipusz történetet igen nagy érdeklődéssel hallgatták, néhány részletre vissza-visszakérdeztek. Előre megmondtam, hogy felemelt kézzel jelzem: innen kezdve erősebben kell figyelni, mert ezt a részletet eljuttassuk. Számítottam ugyan arra, hogy a hosszú történet mesélése közben elfáradnak, így azonban a várt kézjel izgalomban és aktivitásban tartja őket. Az eléggé nagyvonalú mesét Antigoné „színre lépésétől” részletező, alapos műismertetés váltotta fel. Igyekeztem színesíteni, dinamikailag megerősíteni saját előadásomat is. Utána röviden beszélgettünk a történetről, a rossz törvény és az emberi erkölcs ütközéséről, az állampolgár és a rokon jogairól és kötelességeiről. A szereposztás ez alkalommal spontán volt, azonnal akadt Antigoné, Kreón, Haimon, Theiresias, ör, Iszméné. Egy sarokasztal aljában rögtön berendezték a sziklabarlangot is. Rendkívül érdekes találmánya volt a szereplőgárdának, hogy az ör az összetolt asztalok tetején róttá ellenőrző útját. Onnan könnyen észrevette Antigonét, akit ezután Kreón elé vezettek. Mielőtt a játékhoz hozzákezdünk, újból elmondták az eseménysort (ez igen fontos momentum; a készülődés lázában néhány részlet mindig felledésbe merül). Körülbelül 2 és fél perc alatt megoldották az improvizációt. Remekbe sikerült, bár igen rövid szövegekkel: „Készen vagyok meghalni a bátyámért” – mondta Antigoné. „Hát meg is fogsz! Vigyétek!” – parancsolt balladai tömörséggel Kreón.

Mielőtt a játék megkezdődött, megkértem a nézőközönséget, nagyon figyeljék, kinek van igaza a vitában, mert erről utólag szavazást rendezünk. A megismételt improvizáció után a gyerekek maguk kérték, hogy játsszuk el még egyszer a drámát. Ekkor került sor a cserépszavazásra, melyet már nagyon vártak. A feszültséget azzal fokoztam, hogy én is vállaltam szerepet. Így szóltam: Figyeljétek, polgárok! Íme, szétosztjuk közöttetek a cserepeket. Egy név kerülhet a cserépre, ugye tudjátok, polgárok? Csak egy nevet írhattok rá, azt, amelyikről úgy gondoljátok, hogy a vitában neki volt igaza. Szavazzatok, polgárok! Kinek volt igaza?”

Szétosztottam a kis papírszeleteket. Nagy buzgalommal, és igen-igen titkosan írták rá a neveket. Tizenkét cédulán Antigoné neve, öt cédulán Kreóné állt, és kettőn ez a meghökkentő szó: mind a kettőnek. Felolvastam az eredményt, majd hirtelen ötlettel megkérdeztem, nem szavaznák-e meg, így cserépszavazással, titkosan, ki a legjobb tanuló az osztályban. Nagy örömmel újra munkához láttak. Az eredmény az előzőnél jóval egyértelműbb lett, valamennyien egy kisleányra szavaztak. Megígértem, hogy máskor is játszunk szavazást.⁵

Kezdeti törekvéseim menet közben hol kibicsaklottak, hol igazolódtak. Volt azonban egy-két olyan tapasztalatom, amely máig is helytállónak bizonyult. Ilyen például az, hogy a gyerekek felkeltett kreativitása rám is erősen visszahat, Hogy nem kell félnem attól, ha magam nem tudok megoldani játékban, képpen, hangban valamit; majd ők megoldják. A másik: ha a játékot tanításra használom, akkor mindig az ismertől kell elindulnom a még nem ismert, a tudottól, a sejtett, a felfedezni valótól a még nem tudott felé. A tudott, az ismert önbizalmat ad a gyerekeknek a továbbgondoláshoz, a merész továbblépéshez, ugyanakkor keretet biztosít: tudott és nem tudott nem áll távol egymástól. Végül: törekedni kell a tömegkommunikációval való lépéstartásra. A tévé sokkal érdekesebb, mint a tanóra – mással kellett győzni.

A kereszténység kezdeteire, a Jézus-történetek feldolgozására külön órát szántam. Ezt megelőzően közhasználatú és ismertetésre érdemes latin szavakkal pontozásos versenyt játszottunk. A „világbirodalom” kifejezés jelentését és jelentőségét szokásos agytornánkkal közösen boncoltuk. Érdemes megemlíteni, hogy a jelenlegi világbirodalmakon kívül a gyerekek felsorolták a közelmúltból a német, és a régmúltból a török világbirodalmat is. Megemlítették, hogy Magyarország egy ideig mindkettőnek része volt. Jó, de terhes dolognak tartották egy világbirodalom állampolgárságát, mondván, hogy gazdagságot, büszkeséget jelent, de ugyanakkor túl sok háborút, katonai szolgálatot, és állandó rettegést a birodalom széthullásától.

A Jézus mondára rendhagyó óravázlatot készítettem, arra koncentráltam, hogy a vallás titokzatossága helyett a már megismert tény kerüljön, „az emberek szeretnek mesét faragni a valóság elemeiből”. Az év folyamán foglalkoztunk a tárgyalt korok vallási felfogásával, isteneivel. Minden alkalommal megállapítottuk, milyen vágyaikat, félelmeiket, szándékaikat öltöztetik az emberek istenruhába. Most itt volt az alkalom a próbatételre. Vajon mennyi ért az előkészítés? Ez az óra mesével kezdődött, amit leírtam és szó szerint olvastam fel.

„A provinciák népei a római világbirodalomban sokféle istent imádtak. Egyiptomban Íziszt tisztelték, Kisázsiaiban Adoniszt. Hordták-vitték a katonák és a tisztviselők a különböző istenek hírét, nevét. Még Magyarországra is jutott egy Ízisz-szentély. Érdekes istenek voltak ezek. Adoniszt például, illetve képmását minden évben megölték, minden évben feltámadt. Nem is csoda, hiszen ő a tavasz istene volt, s az is eltűnik minden évben, hogy újra feltámadjon. Ezek között az érdekes istenek között is a talán legérdekesebbet Judea provinciában imádták. Különlegessége, hogy láthatatlan volt, és még képmás vagy szobor sem készült róla. Ebből a Judea provinciából – hol a zsidó nép lakott – indult el az isten-ember mondája. Judea zsidó királya, Heródes álmodt látott, amely megjövendölte neki, hogy egy Betlehem városában született csecsemő fogja uralmát megdönteni, és majd a zsidók királya lesz. Heródes reggelre elrendelte a betlehemi kisdedek kiirtását.

Sokan elmenekültek, mert hírt kaptak a mézszárlásról, köztük József, az ács, feleségével, Máriával és gyermekükkel. Ők maguk nem voltak betlehemiék. A szülőfájások ott érték el az asszonyt, és ott kaptak szállást egy istállóban. A gyermeket így bölcső helyett a jászolba tették. Egyiptomba menekültek, majd Heródes halála után visszatértek Judeába. A kisfiú, akit Josuének – görögösen Jánosnak – hívtak, nagyon

⁵ Azon kívül, hogy helyenként a tanulmányban kisebb átírás is található, az 1992-es közlésnél ettől a ponttól tetemes mennyiségű szöveg hiányzik (1825 szó, 11338 karakter). (K. L.)

okos volt. Azt mondták róla, hogy ő a láthatatlan isten földi fia. Rövid idő alatt elterjedt róla, hogy csodákat tesz, meggyógyítja a betegeket, feltámasztja a halottakat. Többen csatlakoztak hozzá, kik tanítványainak mondták magukat. Mikor már igen sokan voltak ezek a népszerű fiatal emberek, a judeai előljárók figyelmesek és féltékenyek lettek rájuk. Nem tetszett nekik a dolog, mivel ezek arról prédikáltak úton-útfélen, hogy az emberek egyenlők, hogy a gazdag pénzváltók, kereskedők, kufárok nem becsületesek, és nem tartják meg a láthatatlan egyisten parancsait.

Elhatározták a főemberek, hogy megölik Jesost.

A római helytartó, Poncius Pilátus elé vezették, és azzal vádolták, hogy a hatalomra, a királyságra tör. Pilátus a kor kivégzési szokásai szerint keresztre feszíttette, ahol meghalt. Eltemették, de harmadnapra feltámadt, és felszállt az égbe isten-apjához.”

Ismeritek-e a történetet – kérdeztem a gyerekektől. Az osztály 90 százaléka igennel válaszolt, kisebb kiegészítéseket tettek, elmondták a samáriai asszony történetét, a „kelj fel és járj” igefordulatot, a krisztusi sebeket, zömmel úgy vélték, hogy „hasba is szúrták”. A „miről fāragták az emberek ezt a mesét?” kérdésre elég nehezen indultak meg a válaszok, de az értelmesebbek hamarosan kitalálták, hogy az egyenlőség vágyától indítva, a szenvedésektől megváltó, igazságos királyt várva, a szegények és rossz sorsúak gondolhatták ki. Kértem, szavazzák meg, melyik részét játsszuk el a mesének; a betlehemi gyermekgyilkosságot követelték. Azonnal hozzá is láttak a tér megszervezéséhez, utcasorszerűen tolták szét az asztalokat, ezek lettek a házak – s egy állt külön, Heródes palotája.

A gyorsaság érdekében kiosztottam a szerepeket. Volt Heródes, testőrpapnok, katonák, jó szomszédok, rossz szomszédok és végül a szent család, egy csacsival. Megbeszéltük a jelenet vázlatát: mindenki alszik, Heródes hirtelen felébred, hivatja a „papnokot”, elmeséli az álmát, és elrendeli a vérengzést. A második-harmadik házból hírt visznek Józsefnek, a család elmenekül, többen fedezik útjukat. Nagyszerű játék alakult ki, krimiken edzett fantáziával osontak a hírvivők, gyilkoltak a katonák.

A nagy izgalom után, pihentetőül beszélgetés következett, a nagy keresztény ünnepekről. Mikor ünnepejünk a mondabeli Jézus születését? Mikor a halálát? Mit gondoltok, honnan származnak ezek az időpontok? Mi születik december végén és mi hal meg áprilisban? Az elég provokatív és egyértelmű kérdésekre szép és színes válaszokat adtak, meglátszott a televízióból szerzett műveltség és felvilágosultság. Felolvastam és 3 kis csoportnak átadtam *József Attila Betlehemi királyok* című versét Mind a három csoport – volt egy Mária, egy mesélő és három király – egymás után eljátszotta a verset. A első bemutató után egy komédiázásra hajlamos kisfiú megkért, hogy Józsefként részt vehessen a játékban, és mondja azt a mondatot, hogy: „meg is kéne szoptatni már”. Nagy örömmel fogadtuk az ötletet. A következő csoportok már az „átdramatizált” formát játszották.

Az utolsó negyedév történelemanyaga a magyar államalapítás tényével és előzményeivel foglalkozott. „Óraműsoraink” a következőképpen alakultak: Testvérnepeink, Rege a csodaszarvasról, A vérszerződés, Kalandozások, Egy pogánylázadás, Gellért és Walter esete a szolgálóval.

Az év elején figyelmeztetett az osztályfőnök, hogy a tananyagból hiányoznak a legendák, ezért jó lenne, ha a speciális órákon ezt pótolnám. A Gellért legenda alkalmasnak tűnt az ismertetésre. Sok adatot találhattunk benne az akkori Magyarország gazdasági viszonyaira, az egyház és az állam kapcsolatára. Megismerkedhettünk általa egy korabeli vezető értelmiségivel, és nem utolsó sorban jó játékra adott alkalmat. Az órát gregorián dallamú magyar népdal megtanulásával kezdtük: „Bizony mondom néktek, jól meghallgassátok...”. Maguk állapították meg a dallam „templomias” jellegét, és elbeszélgettünk arról, hogyan kerül egy templomi, papok által kitalált dallam a népdalok közé. Ezután, kérdésekkel megszakítva, ismertettem a legendát.

„Valamikor az ezredforduló táján, egy jómódú velencei nemes családnak fia született, akit Gellértnek kereszteltek. Ötéves kora körül nagyon beteg lett. (Mi az a hidegletélés?) Ekkor szülei – hogy meggyógyuljon – a Szent Benedekről elnevezett rendbe szerzetesnek ajánlották. (Mi az a rend? Bencések olasz, pálosok magyar rend. Pannonhalma említése.) Miután meggyógyult, beadták a bencések Szent György monostorába, ott szentelték pappá. (Mit jelent ez? Milyen lehetett egy kolostor élete?) Mivel igen eszes és alázatos volt, a rend főnöke úgy határozott, hogy tanulni küldi Bonániába. (Hol van, mi a mai neve?) Ott tanulta öt éven át a négyes tudományt: aritmetikát, muzsikát, geometriát, asztronómiát. A klostromban már előzőleg grammatikával foglalkozott. (Mit jelentenek ezek a tudományok? Miért éppen ezeket tanulta? Miért kellett egy papnak mindezt tudni? Ki mindenkit pótolta akkoriban a pap egy községben vagy városban?) A tanulmányok után apátúrrá választották. Néhány esztendő eltelte után a tisztséget visszaadta, mert Betlehembe és Jeruzsálembe akart menni prédikálni, az ott lakó arabokat és zsidókat téríteni. Tengerre is szállt, de rossz volt a széljárás, és ekkor egy másik pap tanácsára úgy döntött, hogy inkább magyar földre jön, mert itt is elég sok a pogány. Ki is kötött Záránál. (Hol van ez ma, hogy hívják?) Aztán elszamaragolt Pécs váráig, ahol egy Mór nevű püspök arra kérte, maradjon ott, az ő vidékén. (Miért kér-

te? Miért kellett külföldi papok? Gellért milyen nyelven prédikált? Ki értette? Miről prédikálhatott? Hogyan nézhetett ki ekkor Pécs városa? Általában egy magyar város?) A király is híret vette a jó képességű és képzettségű külföldi tudósnak, és Fehérvárra, a királyi szállásra hívatta, hogy fiának, Imrének nevelője legyen. Később neki ajándékozta Csanád város püspökségét. Heten voltak ez időben magyar földön a magyar nyelv szorgalmas tolmácsai, egyházépítők és iskolaalapítók. Ezek közül volt az egyik Walter testvér, bencés barát. (Mire kellett a tolmácsok? Milyen nyelvről fordított Walter? Hány nyelvet beszélhetett?)

Gellért püspök gyakran próbálta enyhíteni a király szigorúságát, aki tüzzel-vassal terjesztette az új hitet. Egyszer, útban a királyhoz, Walter atyával együtt megszálltak egy parasztháznál. Gellért olvasott, jegyzeteket készített, hát egyszerre csak egy kézimalom sustorgását hallja, és valami asszonyi éneket.

– Mi ez? – kérdezi Gellért. – Mit hallok, ki az, aki nem hagy engem dolgozni?

– Ez a magyarok éneke – felelt Walter, egy asszony énekel munka közben, hogy fáradtságát enyhítse. Ez a magyarok szimfóniája – nevetett gúnyosan Walter. De Gellért megfedte:

– Szerencsés és boldog az, aki dallal tudja végezni munkáját, és ekképpen vigasságra fordítja azt.

A játék megkezdése előtt tisztáznunk kellett néhány kérdést. Milyen lehetett az a ház, ahol Gellérték megszálltak? Hány szobája volt? Melyik szobában helyezték el őket? Miből épült a ház? Mivel világították? Mit őrlött az asszony? Az első válasz nagyon meglepő volt: húst, mondta valaki. Eltűnődünk rajta, majd elvetettük. Valaki más azt mondta: kukoricát. Az olvasottabbak közül többen is kijavították, tudták, hogy ekkor még nem volt kukorica Magyarországon. Végül megállapodtunk abban, hogy valami gabona-féle lehetett. Milyen gazdasági felszerelések lehettek még ebben az udvarban? Szolgáló volt-e az asszony vagy családtag? Mit csináltak a családtagok, mi volt a munkamegosztás? Mit énekelhetett az asszony? Miért volt furcsa Gellértnek? Csak az idegen nyelv miatt? Gellért milyen dalokhoz szokott? Miért érdekelte ez a nóta?

A beszélgetés végén azt ajánlottam, hogy két jelenetet játsszunk el a legendából. A hajóutat és a magyar dalt hallgató papok beszélgetését, de a gyerekek arra szavaztak, hogy a hajóút helyett inkább egy Szent Istvánnal való találkozás kerüljön színre. Ezt ki is cifráztuk, azt javasoltam, Gellért kérjen kegyelmet a királytól egy parasztembernek, és a király adja meg. Megállapodtunk abban, hogy az őrlő asszony az „Árok partján lenvirág” kezdetű dalt éneкли, majd nagyon alaposan berendeztük az udvarházat. A terem egyik végében volt a szabad tűzhely és a szálláshely, a másik végében az ólak és az istálló. A családnak 3 fiú- és 4 lánygyermek volt. A házban sok szolgáló sürgölődött, amikor megjelent Walter, és szállást kért éjszakára. A püspököt bevezették. Gellért leült, olvasni kezdett, majd a felhangzó énekre felfigyelt, és kérdezte: „Te, Walter, mit kornyikál az a nő kinn? Eredj, kérdezd meg!” Walter szó szerint ugyanezt kérdezte az őrlést végző kislánytól, aki azt felelte: „Hát csak dalolgotok itt, munka közben.” Aztán Walter és Gellért megbeszélték, hogy milyen vidám ország az, ahol a nehéz munka mellett az emberek még énekelni is kedvük van.

Ezután berendeztük Gellért püspök szobáját, ahová látogatóba jött hozzá István király, feleségével, Gizellával.

Hírnökök hirdették, hogy jön a király, aki megérkezése után azt kérdezte a püspöktől: „Hogy van?” „Köszönöm, jól”, felelte Gellért, „de itt van egy parasztember, nagyon rendes, vallásos is, de most ellopott valamit, és fel akarják kötni.” „Jól van, mondd meg neki, hogy megkegyelmezek”, szölt a király, majd ránézett Gizellára, aki bólintott. „Most már megyünk is tovább Budára”, fejezte be, „majd látogasson meg”.

Feltételezem, hogy az olvasó az improvizációk szövegeit kabarészerűnek, kitalálnak, hatásvadászonak érzi. Aki valaha próbált ilyesfajta szöveges improvizációt csináltatni, bizonyára tudja, hogy a gyerekek valóban így fogalmazznak. Ők nem humorizálnak, röviden és felnőtt módra igyekeznek magukat kifejezni. Természetesen ez a megadott történelmi szituációban a felnőtt számára ellenállhatatlan mulatságos, de tapasztalhatjuk, hogy a gyerekközönség nem tartja annak.

Az év végére nagyjából kialakultak az óravezetés módszerei. Bármilyen tartalma, témája volt is a játékos foglalkozásoknak, a szerkezet többé-kevésbé állandósult:

1. A térformák megváltoztatása, és ezzel a nagyon erősen egy tárgyhoz tapadó gyermeki figyelem átállítása, az „iskolai” közérzetből való kilendítése.

2. Játékos, táncos, dalos gyakorlatokkal a testi készenlét és az érzelmi felhangoltság megteremtése.

3. Az osztály egészéhez intézett gyors kérdésekkel a közös szellemi erőfeszítés hangulatának megteremtése. Ezek a kérdések a teljesen evidenstől a csak fejtöréssel belátható, az ismerttől a kevésbé ismert felé haladnak, szokatlan, eredeti megoldásokat sugallnak. A mozdulatra, gesztusokra lehetőséget adó válaszok esetén megszakadnak, átadják helyüket a teljes testtel való kifejezésnek. A kérdések és válaszok összanyaga eszközöket nyújt egy testileg megvalósítható nagyobb játék előállításához.

4. A feldolgozott anyag improvizációs-dramatikus játékban történő bemutatása. Ezek az improvizációk lehetnek szerepjátékok, előre megbeszélte témájú, vagy szabadon választott szituációs játékok improvizált szöveggel, esetleg drámarészletek saját vagy írott szöveggel.

Év végén egy pszichológusok által készített felmérés arra igyekezett választ adni, egyáltalán érnek-e valamit ezek a játékos formák, módszerek? Milyen változást idéznek elő a gyerekek személyiségében, gondolkodásmódjában? A mérés eredményei azt mutatták, hogy bár az intelligenciaszintjük azonos maradt, de a kísérletben részt vevő gyerekek kreativitása nagymértékben nőtt. Gondolkozásuk tehát eredetibb, könnyedebb, témakidolgozásaik kerekesebbek, befejezettebbek lettek. Az igazgatónővel és az osztályfőnökkel az év végi megbeszélés során megállapíthattuk azt is, hogy a gyerekek történelem iránti érdeklődése megnőtt. Egy más irányú felmérésben ennek az osztálynak tagjai közül öt-hat gyerek választott történelmi példaképet, emberideált magának. A jelzészantázia, a képlátóképesség nagyszerűen kifejlődött, minden magyarázat nélkül váltak a körülöttük levő tárgyak díszletekké, az osztályterem egyszer és mindenkorra berendezésre váró játékterré. Mesterek lettek a vázlatkészítésben. A sok próbálkozás során maguk is belátták, hogy csak az a játék sikerül, amelynek gerince, előkészített rendje van, és így az osztály többsége magától megtanult szerkeszteni. Szinte mindenki megszerette az éneket és a táncot, de igen nagy különbségek mutatkoztak továbbra is a játékbátorság és a felszabadultság terén.

A játékba első perctől kezdve lelkesebben két réteg kapcsolódott: a nagyon intelligensek, akiket vonzott a szabad cselekvés, az önálló gondolati építkezés lehetősége, valamint a magamutogatók, a jó és rossz fajtájúak egyaránt. Jófajta magamutogató alatt a valóban színészalkalánokkal rendelkező gyerekeket értem, akikből minden osztályban akad három-négy. Ők a legjobb felolvasók, szavalóversenyeken vesznek részt, híres mesélők, vagy éppenséggel vidáman komédiázó bohócok. (Sajnálatos, hogy ez a gyermekkori képesség nem marad meg bennük, a kamaszkor nagyrészt kiöli.) Rosszfajta exhibicionista az, aki ilyen képességek nélkül, az önismeret teljes hiányával szeret szerepelni, pusztán tolatásból, hiúságból – vagy ami nem ritka –, szorongásból, amelyet magamutogatással győz le. Ezeket a gyerekeket azonnal felismerhetővé teszi az állandó, minden szerepre való jelentkezés mellett a dekoncentráltság, rossz fogalmazás, gyenge játékfantázia. Visszaszorításuk fontos dolog: az osztály pontosan tudja, mit érnek, és eluralkodásukkal devalváltnak az igazán jól játszókat. Viszont nem lehet őket szerep nélkül hagyni, de meg kell értetni velük, hogy csak kisebb feladat megoldására alkalmasak, és nagyobb szerénységgel többre mennének a közvélemény előtt is. Az osztály „értelmiségijeit” természetesen nagyon sokat profitáltak a játékokból (a két legkiemelkedőbb képességű kisfiú közül egyik történész, a másik rendező szeretne lenni). A döntő kérdés azonban az volt, vajon a lemaradókkal, a gátlásos, nehezen szólalókkal mire megyünk? Körülbelül 3-4 olyan gyerek van az osztályban, aki az első idők tömeges lelkesedése után kiállt a játékból. Nagy meglepetésemre, a nem történelmi témájú improvizációkban – az év folyamán három ilyen óra is volt – ők is szívesen és ügyesen tevékenykedtek.

Ennél a pontnál meg kellett volna állnom, és egy kudarclistát közölnöm, de a korai idők lelkesedése ezt nem engedte. Most megteszem.

1. Az év végi nem vizsgaszerű visszakerdezésnél megtudtam, hogy még a legfogékonyabbak fejében se maradt sok a töménytelen feldolgozott anyagból. Ki volt Apollón – kérdeztem egy olyan osztályban, ahol annak ideje Apollón Hermésszel veszekedett apjuk lakomáján. Néztek rám. Apollón, hallottál már felőle?! Igen, hallottam. Nosza?! Az egy borotvahab. A többiek kacagtak, de nem tudtak válaszolni. Emlékeztek a lánysozoktetésre, az Antigonéra és a cserépszavazásra, meg a nagy rendetlenkedésekre.

2. Az év folyamán 3 ízben nem történelmet játszottunk. Egyszer, még jól emlékszem, egy vasárnap délután történetét kellett rögtönözni, más alkalommal eljátszottuk, hogyan jelentkeznenek munkára, a választott szakmájukban. Az ezután következő történelmi játék előtt egyhangúan ezt és így kérdezték: Éva néni, ma óra lesz, vagy játszunk? Még a legjobb történelmesek is soknak érezték azt, ami hétről hétre rájuk zúdult.

Minden, ami tantárggyal, tanulnivalóval állt összefüggésben, minden koncentrációs kötelezettség riasztotta őket. Nekik keveset segíthettem. Hatalmas energialekötést jelentettek a destruktív agresszívok, az ő hatásuk kiegyensúlyozását, az egész évi zavartalan előrehaladást az osztályfőnök gyakori – bár néma – jelenléte biztosította. Közülük nem egynek viszont valódi felszabadulást, nagyszerű „kielési” lehetőséget nyújtott a játék, a szereplés: amíg a kollektív munka tartott, minthogy jól érezték magukat, hozzászelídültek a többiekhez.

A legtöbb gondot talán az a népes csoport okozta, akik ugyan be-beálltak a játékba, de csak nagyon testre szabott vagy nagyon aprócska feladatot, gondolkodási terhelést nem jelentő szerepet kaptak. Erőltetéssel hiába próbálkoztam, csak nagyobb ellenállást váltott ki. Így kénytelen voltam minden alkalommal számukra külön kispekulálni azt a kicsi, de nem hamis feladatot, amit kis kelletőzés után elvállaltak. Kéthárom olyan gyerek is akadt az osztályban, akiknek a játékok hozták meg az évek óta hiába várt sikerélményt. Ők, az egyébként társtalanok, az osztály kivetettjei, első perctől kezdve érezhették, hogy számítok rájuk, becsülöm őket, és nem telt bele egy fél év, szereposztási manipulációimmal elismerést szerezhettem nekik társaik között is.

Mindenestül egy kis túlbuzgalom és új seprűs seprés érződik ezen az íráson. Tíz év után szkeptikusabban, tudatosabban a következő tanácsokat adhatnám akkori magamnak:

- 1. Ne dolgozz egyedül! Eredményeidet – ha vannak – csak a gyerekekkel állandóan együtt lévő pedagógus teheti maradandóvá.*
- 2. Figyeld a szaktanárt, mire van szüksége, tudásoddal, fantáziáddal neki hozd keze ügyébe a felhasználható módszereket.*
- 3. Ne ragaszkodj a tudnivalóhoz, játsszál többet a gyerekek kedve szerint!
És végül: ne csüggedj!*

Színház a nevelésben

Theatre-in-education

Mezei Éva

A nehézkesnek hangzó szóösszetétel angolul is – theatre-in-education – nehézkes, mégis átment a köztudatba. Rövidítését – TIE – olyan természetesen ismeri és használja az egyszerű angol honpolgár, mint mi azt, hogy RTV vagy ÁHZ.

Az, hogy „átment” a köztudatba, kissé angolos jelentéktelenítés, „understatment”, mert nem ment, hanem belegyömöszölték, belepasszírozták azok, akik húsz-huszonöt évvel ezelőtt felesküdtek erre a színházi formára. Szerencséjükre, a hatvanas-hetvenes években a Labour kormányozta kultúrintézmények szívesen támogatták őket, meglátva ezekben az előadásokban egyrészt a hátrányos helyzetűek integrálásának lehetőségét, másrészt a társadalmi érzékenység, a közéleti aktivitás egyik emelőjét.

TIE – ez ma már nemcsak előadási módot jelent – erről alább részletesen –, hanem szervezeti formát is. Igen sok TIE-társulat működik Angliában, a legnagyobbak jelentős színházakon belül (Coventry, Newcastle stb.). Vannak oktatási intézmények által fenntartott tíz-húszfős stabil társulatok és vannak három-négy személyes, saját szakállukra kísérletező csapatok. A társulatok tagjai színészek, tanárok, tanítók, képzőművészek. A csatlakozás nincs diplomához kötve, még az államilag fenntartott TIE-k is pár hónapos közös munka alapján veszik fel a jelentkezőket, nem kérnek bizonyítványt.

A kérdésre, hogy mi ez a speciális forma, miben különbözik a hagyományos vagy akár a nálunk ismert avantgárd előadásoktól, válaszul álljon itt – elméleti magyarázkodás helyett – két TIE-színház előadásának ismertetése.

A Curtain Theatre a londoni Aldgate kerületben, a város oktatási központja, az ILEA (Inner London Educational Authority) tartja fenn. Kis, tizenkét fős társulat egy szép nagy színház- és ugyancsak nagy próbateremmel, egy-két öltözővel, irodával. Mint minden TIE-társulat, nemcsak házon belül, de iskolákban vagy adott esetben kiállítási helyiségekben, múzeumokban is dolgoznak. Idén tavasszal bemutatott